

Διεθνής Ημέρα για την Εξάλειψη του Αναλφαβητισμού

Η Εξάλειψη του αναλφαβητισμού αποτελεί ένα βασικό θεμέλιο για την ανάπτυξη μιας δίκαιης και προπαντός μιας βιώσιμης κοινωνίας.

Σύμφωνα με την UNESCO αναλφάβητος είναι όποιος δεν έχει αποκτήσει τις αναγκαίες γνώσεις και ικανότητες για την άσκηση όλων των δραστηριοτήτων για τις οποίες η γραφή, η ανάγνωση και η αρίθμηση είναι απαραίτητες. Συνεπώς, ο αναλφαβητισμός είναι μία συνθήκη που κατεξοχήν αφορά στην παροχή εκπαίδευσης.

Οι κοινωνικές επιπτώσεις του αναλφαβητισμού είναι τεράστιες, καθώς περιορίζει την πρόσβαση σε εργασία και αξιοπρεπές εισόδημα, υπονομεύει τη συμμετοχή στις δημοκρατικές διαδικασίες, δυσχεραίνει την κριτική σκέψη και διευρύνει τις ανισότητες, ενώ συνάμα δημιουργεί και νέες, ανάμεσα σε κοινωνικές ομάδες, φύλα και φυλές.

Κατά την εξέλιξη των κοινωνιών (άρα και των αναγκών και των απαιτήσεων), η έννοια του αναλφάβητου διακρίθηκε σε δύο κατηγορίες : ο *οργανικά αναλφάβητος*, αυτός που δεν έχει διδαχτεί γραφή, ανάγνωση και αρίθμηση και ο *λειτουργικά αναλφάβητος*, αυτός που έχει μεν εκπαιδευτεί, αλλά προϊόντος του χρόνου δεν έχει κατορθώσει να διατηρήσει ή να καλλιεργήσει περαιτέρω τις γνώσεις και δεξιότητες που απέκτησε στο σχολείο, καθιστώντας περίπου άκυρη την εκπαιδευτική διαδικασία στην οποία μετείχε.

Η πολυπλοκότητα της σύγχρονης ζωής και οι ραγδαίες αλλαγές των δεδομένων της, ο τεράστιος όγκος των διακινούμενων πληροφοριών, η ταχύτατη εξέλιξη όλων των επιστημονικών πεδίων, αποτελούν κάποιες από τις βασικές αιτίες για την εμφάνιση του λειτουργικού αναλφαβητισμού. Ο *λειτουργικά αναλφάβητος* δεν έχει τη δυνατότητα να προσλάβει, να κρίνει και να επεξεργαστεί τα (πολυσύνθετα) δεδομένα της ζωής και ως εκ τούτου αδυνατεί να αντιληφθεί την πραγματικότητα. Αντιθέτως, μπορεί να πείθεται από ευρέως διακινούμενες θεωρίες συνωμοσίας ή ανορθολογικές ιδέες, να γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης και πολιτικής χειραγώγησης – η εξάλειψη αυτών αποτελούσε αίτημα προς την εκπαίδευση, την κοινωνία και την πολιτική από την εποχή του Διαφωτισμού και εμπεριέχονται ως «πρόταση» στην έννοια του Bildung (πολιτική, διανοητική, συναισθηματική, ψυχική και ηθική ανάπτυξη του ατόμου).

Ενώ στις αρχές του 19ου αιώνα μόλις το 12 % του παγκόσμιου πληθυσμού άνω των 15 ετών μπορούσε να διαβάσει και να γράψει, σήμερα, στο τέλος του πρώτου τετάρτου του 21ου αιώνα, το ποσοστό έχει φτάσει περίπου στο 87 %, με τις νεότερες γενιές (ηλικίας 15–24) να φτάνουν σε ποσοστό άνω του 92 % (UNESCO).

Εάν εξετάσουμε την παγκόσμια γεωγραφική κατανομή, θα παρατηρήσουμε ότι σημαντικά ποσοστά (οργανικού) αναλφαβητισμού σημειώνονται σε χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής και σε ορισμένες χώρες της Νότιας Ασίας. Στις περιοχές αυτές, που συχνά βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση ή σε επισιτιστική κρίση, παρουσιάζονται επιπλέον διακρίσεις (με βάση το φύλο, τη φυλή, τη θρησκεία κ.α.) που δυσχεραίνουν την καθολική πρόσβαση στην εκπαίδευση.

Στον λεγόμενο «δυτικό κόσμο» τα ποσοστά του γραμματισμού (ως το αντίθετο του αναλφαβητισμού) φτάνουν σε γενικές γραμμές -και με μικρές αποκλίσεις- στο 98% του γενικού πληθυσμού (UNESCO).

Ωστόσο, στον «δυτικό κόσμο» ο λειτουργικός αναλφαβητισμός αποτελεί το βασικότερο πρόβλημα, καθώς η πρόσβαση στην εκπαίδευση έχει -θεσμικά και μόνο- κατοχυρωθεί για το σύνολο του πληθυσμού (χωρίς αυτό να σημαίνει και ότι έχει πραγματικά επιτευχθεί). Με βάση αυτές τις διαφοροποιήσεις, πλέον χρησιμοποιείται ο όρος «(εγ)γραμματισμός». Επομένως αναφερόμαστε σε διάφορες μορφές γραμματισμού, όπως ψηφιακός, οικονομικός κ.α. – και αντιθέτως για τους αντίστοιχους «αναλφαβητισμούς». Πρόκειται για μορφές γραμματισμού πέρα από την κλασική πρόσδεση με τη γραφή, την ανάγνωση και την αρίθμηση .

Ειδικά για τη χώρα μας, με την προβληματική σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και κοινωνικών αναγκών, με τα αρνητικά αποτελέσματα στην επίτευξη ορισμένων -ζητούμενων στην «4IR» εποχή μας- στόχων (κατανόηση και παραγωγή κειμένου, λογικομαθηματική σκέψη και αντίληψη φυσικών μεγεθών κτλ), με τις άλυτες ανισότητες στον εκπαιδευτικό πληθυσμό (μέλη περιθωριοποιημένων εθνοτικών ή φυλετικών ομάδων, οικονομικά ή/και γεωγραφικά αποκλεισμένοι μαθητές, άτομα διαφοροποιημένων σωματικών δυνατοτήτων κ.α.), η προσπάθεια για την περαιτέρω μείωση τόσο του οργανικού όσο και -κυρίως και- του λειτουργικού αναλφαβητισμού και η καλλιέργεια όλων των τύπων γραμματισμού (και όλων των τύπων νοημοσύνης) στο σχολείο, καθώς και η ανάπτυξη ενός σχολείου που θα καλλιεργεί τις *ανθρώπινες και κοινωνικές δεξιότητες* (soft skills : επικοινωνία, συνεργασία, κριτική σκέψη, δημιουργικότητα), καθίσταται απόλυτη ανάγκη.

Έτσι, η 8η Σεπτεμβρίου, η *Διεθνής Ημέρα Εξάλειψης του Αναλφαβητισμού* δεν είναι απλώς μια ευκαιρία για υπενθύμιση ορισμένων στατιστικών. Είναι μια αφορμή να επανεξετάσουμε τι σημαίνει εκπαίδευση και ισότητα στη σύγχρονη κοινωνία.

Ο αγώνας για την εξάλειψη του αναλφαβητισμού (οργανικού και κυρίως λειτουργικού) δεν αποτελεί απλώς μια επένδυση στον άνθρωπο (ή στο *ανθρώπινο κεφάλαιο*, κατά τον Schultz). Είναι δεμέλιο της δημοκρατίας, της κοινωνικής ισότητας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Κάθε παιδί που στερείται το δικαίωμα στην εκπαίδευση, κάθε ενήλικος που δεν έχει τα μέσα να κατανοήσει τον κόσμο γύρω του, αποτελεί μια χαμένη ευκαιρία για μια καλύτερη κοινωνία. **Η γνώση δεν θα πρέπει να αποτελεί προνόμιο κάποιων, αλλά να είναι κτήμα όλων!**

Ως μέλη του *Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών* έχουμε συναίσθηση του ρόλου και της ευθύνης μας να συμβάλλουμε στην καταπολέμηση του αναλφαβητισμού, όχι ως ενός προβλήματος στατιστικών μεγεθών, αλλά ως ζήτημα κοινωνικής δικαιοσύνης και αξιοπρέπειας. Όταν συζητούμε μέσα στο Πανεπιστήμιο για έρευνα, μάθηση ή καινοτομία, σκεφτόμαστε συνάμα με ποιον τρόπο θα μπορούσε να συμβάλει η εκπαιδευτική και ερευνητική μας δραστηριότητα στην εξάλειψη του αναλφαβητισμού στην πατρίδα μας.